

Przegląd Formacji Obrony Cywilnej

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej /FOC/. Składają się one z oddziałów i pododdziałów obrony cywilnej przeznaczonych do wykonywania zadań ogólnych lub specjalnych. Tworzone są na szczeblu wojewódzkim i terenowym.

Podstawą prawną do utworzenia FOC jest art. 138 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz § 3 pkt 7 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin.

Rodzaje, struktury organizacyjne, zadania, wyposażenie i czasy osiągnięcia gotowości do działania formacji są na ogół dostosowane do skali lokalnych zagrożeń i możliwości wykonawczych jednostek. Struktury organizacyjne i czasy osiągnięcia gotowości do działania zbliżone są do norm określonych w nieobowiązującym zarządzeniu Szefa OCK Nr 1/OC z dnia 5 maja 1994 r. w sprawie szczegółowych struktur organizacyjnych FOC czasów osiągnięcia gotowości do działania oraz ich zadań i wyposażenia.

W województwie utworzono oddziały i pododdziały ratownictwa ogólnego do wykonywania zadań ogólnych i pododdziały do wykonywania zadań specjalnych, o podstawowym i wyższym stopniu gotowości do działania. Czasy osiągnięcia gotowości formacji zawierają się odpowiednio w przedziałach czasowych 12÷24 godz. i 4÷12 godz. Dla formacji opracowano plany działania. Na ogół członkowie formacji mają nadane przydziały mobilizacyjne w uzgodnieniu z właściwymi Komendantami WKU.

Ocena możliwości wykorzystania FOC w sytuacji wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń

.

W województwie prowadzona jest od kilku lat weryfikacja FOC pod kątem możliwości włączenia ich do zwalczania klęsk żywiołowych i usuwania ich skutków. Ocenia się, że do wsparcia działań profesjonalnych służb ratowniczych i porządkowo ochronnych w sytuacjach kryzysowych można włączyć około 25% stanu ilościowego i osobowego FOC. Ilość i rodzaj utworzonych formacji na ogół jest dostosowana do występujących zagrożeń na terenie powiatów.

Na terenie województwa podkarpackiego jest ok. 280 tys. ha terenów zagrożonych powodziowo. Obszary zalewowe zlokalizowane są głównie w dolinach rzek Wisły, Sanu, Wisłoki i Wisłoka oraz ich dopływów w dolnych odcinkach o charakterze nizinnym. W gminach wytypowano formacje OC ppow.do przeciwdziałania i usuwania ich skutków.

Na 22 powiaty i miasta na prawach powiatu zagrożonych zalaniem w wyniku powodzi lub zniszczenia urządzeń hydrotechnicznych jedynie w 3 jednostkach nie wytypowano żadnych formacji ratownictwa ppow. FOC rat ppow. są jednymi z najlepiej wyposażonych formacji w sprzęt na terenie województwa i jako jedne z nielicznych zostały praktycznie wykorzystane w działaniu (oprócz nich jak wynika z danych nadesłanych z powiatów użyto jedynie formacje ratownictwa ogólnego). Ocenia się, że będą w stanie w pełni realizować przewidziane dla nich zadania. Jednak mogą one być włączone do działania w przypadku zdarzeń na dużym obszarze i długim czasie trwania (od 2 dni). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest czas, w jakim osiągną pełną gotowość do działania.

W przypadku skażenia trwałymi środkami chemicznymi ludzi, terenu, sprzętu oraz wystąpienia na znacznym obszarze, epizootii, zakażeń, w celu przeciwdziałania i zapobiegania im utworzono formacje obrony cywilnej do likwidacji skażeń.

Teoretycznie mają one realizować zadania związane z likwidacją skażeń, prowadzeniu zbiegów sanitarnych ludności, odkażaniu, dezaktywacji i dezynfekcji terenu, obiektów, odzieży, środków transportu, innych urządzeń i materiałów oraz zwierząt gospodarskich, a także unieszkodliwienie pozostałości po tych zabiegach. Jednak należy stwierdzić, że stan przygotowania formacji OC do likwidacji skażeń jest nie w pełni zadowalający, przede wszystkim ze względu na braki w przeszkoleniu, jak i wyposażeniu w sprzęt i zabezpieczenie w środki chemiczne do likwidacji skażeń (odkażalniki, dezaktywatory).

Na terenie województwa znajduje się 25 zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, 13 z nich zaliczono do zakładów o dużym, a 12 o zwiększonym ryzyku, przede wszystkim ze względu na dużą ilość substancji palnych i toksycznych. Stosownie do potrzeb w zakładach pracy utworzono 19 formacji ratownictwa chemicznego, których łączna liczba ratowników wynosi 293 osoby, wyposażone są one na ogół w nowoczesny sprzęt specjalistyczny. Przeznaczone są głównie do likwidacji skażeń chemicznych w razie wystąpienia awarii na terenie zakładu. W razie potrzeby mogą zostać także skierowane przez właściwego Szefa OC do działań poza planowany rejon działań.

Obecnie nie we wszystkich zakładach wytwarzających i przechowujących niebezpieczne substancje funkcjonują formacje ratownictwa chemicznego.

W celu zapewnienia skutecznej ochrony ludności i środowiska w czasie wojny oraz na wypadek klęsk żywiołowych, zarządzeniem nr 131/05 Wojewody Podkarpackiego-Szefa Obrony Cywilnej Województwa z dnia 28 czerwca 2005 r. zorganizowano na terenie województwa system wykrywania i alarmowania /SWA/. W skład systemu wchodzi 827 wojewódzkich i terenowych formacji obrony cywilnej o wyższym stopniu gotowości do działania.

Formacje Wykrywania i Alarmowania

Lp.	Rodzaj formacji	Liczba FOC	Liczba członków FOC
1	wojewódzka kompania analiz laboratoryjnych	1	139
2	powiatowy pluton analiz laboratoryjnych	15	466
3	samodzielna drużyna analiz laboratoryjnych	2	10
4	woada	1	29
5	poada	21	286
6	radiowa drużyna alarmowa	1	6
7	telewizyjna drużyna alarmowa	1	6
8	drużyna wykrywania i alarmowania	165	2 561
9	drużyna alarmowa	577	2 272
10	drużyna wykrywania zagrożeń	31	247
11	drużyna pobierania próbek	10	78
12	samodzielny klucz lotnictwa rozpoznawczo-łącznikowego	2	34
Razem		827	6 134

Formacje wchodzące w skład Systemu są przygotowywane do funkcjonowania na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, ale mogą być wykorzystane w czasie wystąpienia rozległych nadzwyczajnych zagrożeń ludzi i środowiska. Do ich zadań należy wykrywanie i prognozowanie zagrożeń, a także ostrzeżenie i alarmowanie ludności o zbliżających się zagrożeniach. Formacje te są przewidziane głównie do działania w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny. Czasy osiągnięcia gotowości do działania /4÷12 godz./ przez formacje pozwalają na ich użycie w sytuacjach kryzysowych dopiero po ich sformowaniu tj. około 10÷15 godz. Tylko lotnicza formacja obrony cywilnej /LFOC/ może podjąć działania rozpoznawcze z powietrza po 2-ch godz. W związku z powyższym bieżący monitoring skażeń prowadzą inspekcje i straże włączone do systemu wczesnego ostrzegania

/SWO/, w szczególności: inspekcje – sanitarna, ochrony środowiska, nasiennictwa i ochrony roślin, weterynaryjna oraz straż pożarna.

Pomimo zarządzenia Wojewody w sprawie organizacji systemu wykrywania i alarmowania na terenie województwa podkarpackiego nie we wszystkich powiatach utworzono . Na terenie 10 powiatów nie zorganizowano powiatowych plutonów analiz laboratoryjnych. zarządzeniem terenowych szefów OC do tworzenia

W sytuacjach kryzysowych, najczęściej do działań ratowniczych włączane są formacje ratownictwa przeciwpowodziowego, ogólnego i LFOC. Wykorzystywane są w praktyce do zwalczania powodzi tj. umocnienia i patrolowania obwałowań, wykonywania odpływów, zabezpieczenie mienia, ewakuacji poszkodowanych oraz rozpoznania z powietrza stref zalewowych, dokumentowania strat w mieniu.

Do zabezpieczania uszkodzonych budynków, sieci kanalizacyjnych, sieci energetycznych oraz akcji ratowniczo – pożarniczych, planuje się włączyć odpowiednio formacje ratownictwa komunalnego, energetycznego, budowlanego i przeciwpożarowego. Poziom wyszkolenia i zaopatrzenia w sprzęt jest zróżnicowany. Są to formacje głównie oparte na pracownikach

Formacje ratownictwa ogólnego mogą zostać użyte do w/w celów, a także do zabezpieczenia miejsc katastrof, usuwania powalonych drzew, poszukiwania zaginionych osób itp. Formacje porządkowo-ochronne mogą pełnić rolę pomocniczą wspierając jednostki policji w utrzymaniu porządku, zabezpieczeniu i ochronie mienia ewakuowanych bądź izolacji rejonu zagrożonego.

Wyposażenie FOC

Stopień ukończenia formacji w sprzęt techniczno-wojskowy i z gospodarki narodowej wg grup kształtuje się na poziomie:

grupa sprzętu	stopień ukończenia:
- sprz. ochr. gór. dróg oddechowych (maski)	78%
- odzież ochronna	100%
- środki rozpoznania skażeń	45%
- środki łączności	54%
- umundurowanie	35%
- maszyny i urządzenia	38%

Indywidualne środki ochrony górnych dróg oddechowych stanowią maski p/gaz typu SzM, MP-4, MT-213, MP-5. W 90% jest to sprzęt przestarzały, który utracił w znacznym stopniu wartość użytkową i może być używany jako zastępcze środki. Indywidualne środki ochrony skóry stanowi odzież ochronna typu L-1, L-2, ogólnowojskowa, w kpl, płaszcz ochronny OP-1 i kombinezon odzieży ochronnej L-2. Jednak w 70% jest to odzież wyprodukowana przed 1985 r. i utraciła już walory użytkowe.

Sprzęt rozpoznania skażeń chemicznych stanowią przyrządy typu PChR-54M. Przyrządy są na ogół technicznie sprawne, ale ze względu na lata produkcji /70÷80/ ich awaryjność jest wysoka. W ukończeniu przyrządów brak jest rurek wskaźnikowych. Ze względu na krótkie terminy ważności zakup ich jest niecelowy. Ukończenie rurek nastąpi w ramach Wojewódzkiego Programu Mobilizacji Gospodarki /WPMG/.

Sprzęt rozpoznania skażeń promieniotwórczych stanowią mierniki mocy dawki EKO-P, sygnalizatory promieniowania EKO-1 i RS-70, radiometry EKO-D, rentgenometry sygnalizacyjne KOS-1, monitory skażeń EKO-C i rentgenoradiometry DP-75, DP-66. Są to w większości urządzenia starego typu. Nowoczesny sprzęt stanowi tylko 4% zasobów. Sprzęt jest technicznie sprawny i posiada ważne świadectwa legalizacji. Do kontroli napromieniowania ratowników FOC stosuje się sprzęt dozymetryczny. Sprzęt dozymetryczny stanowią dozymetry DKP-50. Stan ukończenia FOC w dozymetry wynosi 9%.

Sprzęt łączności formacji stanowią radiotelefony przenośne głównie firmy Motorola typu GP-300, GP-340, GP-380, CP-160 oraz firmy Radmor typu 31012. Łącznie na wyposażeniu FOC jest 233 szt tego typu radiotelefonów. Ze środków łączności przewodowej na wyposażeniu są aparaty telefoniczne polowe TAJ-43, AP-48, MB-66, MB-43, łącznice telefoniczne polowe ŁP-10, ŁP-10MR. Łącznie na wyposażeniu znajduje się 2 458 szt. polowych aparatów telefonicznych i 532 szt. łącznic telefonicznych. Sprzęt ten jest sprawny technicznie i corocznie konserwowany, ale przestarzały, co sprawia, że może być wykorzystywany tylko samodzielnie ze względu na brak kompatybilności z użytkowanym powszechnie sprzętem łączności.

Całość sprzętu dozymetrycznego i łączności oraz częściowo ochrony dróg oddechowych z gmin i powiatów, jest konserwowana, remontowana i legalizowana siłami i środkami wojewódzkiego warsztatu naprawy sprzętu OC.

Umundurowanie ratowników FOC stanowią mundury ćwiczebne OC (stary wzór) oraz komplety umundurowania OC dla mężczyzn i kobiet, łącznie 17 769 kpl. Pomimo,

wysokiego wskaźnika ukompletowania w głównej mierze jest to umundurowanie starego typu. W przeważającej części są to sorty 20-30 letnie i często o małej numeracji. FOC częściowo zaopatrzone w nowe umundurowanie w ilości 713 kompletów, co stanowi 4% ogólnego stanu.

W 2008 r na doposażenie FOC zakupiono sprzęt i wyposażenie o łącznej wartości 67 998,13 zł. w tym:

1/ na doposażenie FOC likwidacji skażeń

- maska pgaz. MT 213/2 + torba 78 kompletów na kwotę 27 958,01 zł.
- filtropochłaniacze FP-211/1-P3/W 78 sztuk na kwotę 4 976,87 zł.
- lekka odzież izolacyjna 69 sztuk na kwotę 26 999,05 zł.

2/ na doposażenie FOC ratownictwa ppow.

- kamizelki asekuracyjne 25 sztuk na kwotę 3 086,60 zł.
- kombinezony wędkarskie PCV z szelkami 51 sztuk na kwotę 4 977,60 zł.

Sprzęt i wyposażenie FOC zgromadzone są w magazynach jednostek organizacyjnych, które je tworzą. Pewien zasób sprzętu ochronnego i ratowniczego zgromadzono w wojewódzkim magazynie sprzętu OC jako tzw. odwód wojewódzki do uruchomienia w sytuacjach kryzysowych. Uzupełnienie FOC w środki transportu, maszyny i urządzenia następuje z zasobów gmin w ramach świadczeń na rzecz obrony.

Szkolenie FOC

Poziom wyszkolenia formacji OC na terenie woj. podkarpackiego jest dość zróżnicowany, od dobrego do niezadawalającego. Przekształcenia własnościowe w gospodarce oraz fakultatywny przepis art. 138 ust. 4 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP o tworzeniu FOC w zakładach pracy, sprzyjają likwidacji wielu formacji zakładowych lub zmianie ich składów osobowych.

Duża migracja ludności zwłaszcza „fachowców” w poszukiwaniu pracy, wpływa negatywnie na stan wyszkolenia FOC. Szkolenia podstawowego i doskonalącego wymaga znaczna grupa /około 60%/ komendantów formacji, szczególnie nowo powołanych na stanowiska. Częste przeszkolenia, zwłaszcza doskonalącego, wymagają formacje o wyższym stopniu gotowości (nowo powołani członkowie FOC) wytypowane do udzielania pomocy i wsparcia profesjonalnym służbom ratowniczym w sytuacjach kryzysowych. Obecnie najlepiej są wyszkolone formacje ostrzegania i alarmowania, ratownictwa przeciwpowodziowego i przeciwpożarowego.

W 2018 roku przeszkolono 256 komendantów FOC na 89 szkoleniach i 5 323 ratowników. Łącznie na terenie województwa przeprowadzono:

- 110 szkoleń podstawowych,
- 200 szkoleń specjalistycznych,
- 170 ćwiczeń OC.

Wnioski

Niewielkie nakłady środków finansowych na obronę cywilną w warunkach funkcjonowania gospodarki rynkowej i trwający proces przekształceń własnościowych wymuszają konieczność ciągłej reorganizacji FOC. Brak regulacji prawnych w zakresie udziału FOC w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwania ich skutków, uniemożliwia włączenie ich do wsparcia działań służb ratowniczych.

Brak lub odstawanie od rzeczywistości przepisów wykonawczych w zakresie obrony cywilnej, określających sposób realizacji zadań OC, udział FOC w zwalczaniu klęsk żywiołowych, zagrożeń środowiska i usuwania ich skutków, a w szczególności ich finansowania, przez organy samorządu terytorialnego i przedsiębiorców, bezpośrednio wpływa na organizację i przygotowanie FOC do realizacji przypisanych im zadań. Możliwości wykorzystania FOC w sytuacjach kryzysowych są także zróżnicowane w zależności od powiatu czy gminy. Uzależnione jest to od nakładów finansowych przeznaczanych na ten cel, a także często niezadawanie sobie trudu z ich powołaniem przez szefów OC powiatów i gmin licząc na udział wojska.

Zdecydowana większość jednostek samorządu terytorialnego nie chce ponosić wydatków na OC, gdyż jest to zadanie zlecone administracji rządowej.

Brak środków finansowych w budżecie wojewody na pełne utrzymanie formacji OC jest główną przyczyną niskiego wskaźnika użycia FOC w działaniach wspomagających profesjonalne służby ratownicze. Zaopatrzenie formacji w sprzęt OC i szkolenie ratowników i specjalistów FOC wymaga znacznych nakładów finansowych, których bez zwiększenia środków na ten cel ze strony administracji rządowej terenowe organy OC nie są w stanie ponieść.

O przygotowaniu formacji do działań decyduje wskaźnik obsady etatowej, wyposażenie w sprzęt oraz wyszkolenie ratowników i specjalistów FOC. Niejednokrotnie stany osobowe formacji są zdekompletowane i wymagają ponownego przeszkolenia. Bezpośredni wpływ na ten stan ma zjawisko migracji ludności w celach zarobkowych za granicę. Brak obowiązku zgłaszania wyjazdów przez członków formacji utrudnia utrzymanie

pełnych stanów osobowych FOC. Niekiedy zdarza się, że pracodawcy prywatni utrudniają pracownikom-członkom FOC udział w ćwiczeniach i szkoleniach, grożąc im zwolnieniem z pracy.